

Marija Jovanović

Zvuci
iz
podmornice

■ Laguna ■

Copyright © Marija Jovanović, 2013.
Copyright © ovog izdanja LAGUNA, 2019.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**Zvuci
iz
podmornice**

1

Još uvek mi se dešava da u naručju osetim Dunjino telo, namirišem dašak njenog parfema u vazduhu ili začujem u glavi njenu misao, i tada se nasmešim, već naviknut na neobjašnjivo prisustvo žene koju sam voleo. Ispravljam se – koju volim, iako više nije kraj mene.

Povukao sam se od ljudi, živim kao pustinjač *in my own, private Idaho*. Ne čitam štampu, retko uključujem televizor. Vesti i novosti me ne zanimaju; odvikao sam se i od razgovora. U moru radio-stanica s čijih nas talasa zapljuskuju isprazna, samozadovoljna blebetanja vodi-telja, pronašao sam jednu koja se lišila njihovih usluga. Emituje isključivo muziku, uglavnom evergrin, od koga mi se svojevremeno dizala kosa na glavi, ali sad mi je svejedno, posvećen svom poslu nisam ni svestan šta slušam, dovoljno mi je da nešto tiho bruji u pustom stanu dok prilježno kuckam po tastaturi.

Odluka da zabeležim nedavne i pretresem događaje iz dalje prošlosti vratila me je u prvu polovinu života, u doba

od pre tridesetak leta kada sam zapavši u beznađe – bez merne jedinice koja se tek s godinama utvrđuje, verovao sam da sam *tada* dosegao vrhunac svih jâda – načinio prve spisateljske korake. Trud da umetnički preoblikujem svoju patnju unekoliko me je udaljio od nje. Postala je sirovina iz koje sam pokušavao da iscedim lekoviti eliksir; nešto čisto, plemenito i uzvišeno.

Ubrzo sam, međutim, odustao, moram dodati – pod *spoljnim pritiskom*, no svejedno, odustao sam, i postidjen što sam se uopšte odvažio da se otisnem u svet literature, duboko sam zakopao sećanje na svoju avanturu neuspešnog ishoda i nisam ni pomislio da ću se ikada više latiti pera.

2

Momčilo se savršeno uklopio u ulogu koju su roditelji pokušali da nam obojici nametnu, samo kod mene se slabo primila, a on je svoju odmalena igrao tako besprekorno da kasnije nije mogao da je razluči od sopstvenih želja i stavova, bar mi se tako čini, ne bih smeo pouzdano da tvrdim pošto, kad razmislim, svog pet godina starijeg brata u suštini nisam dobro poznao. Ta razlika koja se ulaskom u zrelije mladičko doba briše, i s vremenom postaje sasvim zanemarljiva, presudila je da se suštinski ne zblizimo.

Dok smo živeli pod istim krovom, za mene je bio bog. Držao je svet na dlanu, postizao sve što bi sebi kao cilj postavio. Šarmer upadljivog lika, visok skoro dva metra i građen poput Mikelandelovog *David*a, završavao je elektrotehniku s najvišim ocenama, strasno igrao basket i zasluženio nosio titulu *heartbreaker* koju mu je dodelila njegova ekipa u vreme kad su ludovali za *Led Cepelinom* i Džimijem Pejđžom, a meni bilo dopušteno da uđem u

sobu dok preslušavaju sveže dobavljene albume iz Londona. Podrazumeva se da sam morao biti skoro nevidljiv za njih, što mi nije teško padalo; bila je to zanemarljiva žrtva spram privilegije da makar i nakratko boravim na Olimpu među besmrtnicima. Nas dvojica nikada nismo preterano mnogo razgovarali, ako izuzmem uobičajena klinačka koškanja i šale na moj račun koje je neumorno smišljao. U zdravom telu zdrav duh, govorio je već zamomčen, opipavajući mi nerazvijene mišice, da se baciš ozbiljno na sport, jesi čuo, koja će riba da te pogleda tako mršavog i krakatog. Krakati trinaestogodišnjak, sav smušen od podivljalih hormona, propao bih u zemlju kad bi mi on za ručkom rekao: vreme je da obriješ to paperje, vidi kako je pocrveneo, šta je to s Malim, čale, obratio bi se našem ocu, izgleda da nam raste u seka-persu, i onda bi se njih dvojica od srca smejali, Momčilo već proizveden u očevog ravnopravnog sagovornika. Roditeljska džvankanja išla su mi na nerve, kao uostalom svakom tinejdžeru, njegov uzgred dobačen savet odmah bih usvojio. Bukvalno bi mi se urezao u moždane vijuge. Hteo sam da on bude zadovoljan mnome. Da pred njim ne ispadnem džukac.

Sledeći Momčilove stope, završio sam Matematičku. Unapred pomiren s tim da neću dosegnuti bratovljevu reputaciju osvajača svih mogućih medalja na svim mogućim takmičenjima, odmah sam se zavukao u hladovinu njegove senke, ne upinjući se da iz nje izađem. Nije mi smetalo. Naprotiv, pored divljenja osećao sam i zahvalnost što mi je skinuo teret s pleća. Čale je imao jednog dokazano Najizvršnijeg Sina, s neuspehom drugog stoga se lakše mirio. Na mene su roditelji gledali kao na neku vrstu greške. U porodici fanatično opsednutoj uspehom i

prestizom – u uzlaznoj razvojnoj liniji familije Jerotijević naš otac, profesor na Mašinskom fakultetu i kandidat za dopisnog člana SANU, bio je treći naraštaj s univerzitet-skim obrazovanjem, što ga je u srpskim uslovima činilo *kolenovićem* u duhovnom i statusnom pogledu – prolazio sam kao *srednjak*. Preko volje su prihvatili da nikada neću zablistati kao Momčilo, a meni je, na njihovo čuđenje, bilo sasvim dobro i udobno na mestu koje sam zauzeo.

Taman kad sam stasao da postanem blizak s bratom, da se nekako uguram kao treći *poluortak* u ortaštvo koje je odavno postojalo između ćaleta i njega – spremi se, Mali, večeras idemo u KST, postao si punoletan, red je da okusiš noćni život, gurkao me je laktom, a ja da poletim od sreće – tek što se udostojio da na obližnjem školskom igralištu ponekad odigra sa mnom partiju basketu, jedan na jedan, oboleo sam od tuberkuloznog artritisa. Blagi otok na kolenu, koji sam isprva nastojao da ignorišem, ubrzo se preobrazio u testastu bleđu masu koja nikako nije splašnjavala. Zašto stalno pipkaš nogu, upitala me je majka, malkice se povredio na terenu, pa se prene-maže kô frajla, odgovorio je brat umesto mene. Žacnut tom primedbom, junački sam se trudio da se oslanjam na nogu koja me je izdavala. Na prijemni u junu otišao sam hramajući. Tek onda su se zabrinuli i poslali me na pregled kod vrsnog ortopeda, ćaletovog školskog druga. Posle detaljnih ispitivanja i svakojakih analiza, doktor Vojinović je telefonom najavio svoju posetu; rešio je da mi lošu vest saopšti u porodičnom krugu, kao da je time hteo da umanjí njenu težinu. Primaćeš tuberkulostatike i moraš strogo mirovati najmanje godinu dana, uz minimalno kretanje po kući, rekao mi je, trudeći se da deluje

optimistično, šta će biti s Đorđevim fakultetom, izleto se odmah otac, vidno uzrujan mogućnošću da ću izgubiti godinu, što ga je više potreslo nego spoznaja o kojoj bolesti je reč, možemo li ga odvoziti i sačekivati, da ne gubi predavanja, ne, odgovorio je doktor pomalo zbunjen *čvrstinom materijala* od kojeg mu je drugar bio sazdan, dobro je da je bolest rano otkrivena, nastavio je, jer bolest je izuzetno podmukla i može se razviti do kritične faze a da se ne uspostavi prava dijagnoza, izgledi bi samim tim bili *znatno* gori, naglasio je značajno, pa kakve su prognoze, upitala ga je moja majka, pošto smo na vreme reagovali, nadamo se da će proći bez posledica, kazala je odmerenim tonom, ne izgubivši svoju legendarnu prisebnost, nije baš na vreme otkriveno, usprotivio se Vojinović, doći će do fiksacije noge u fleksiji i u unutrašnjoj rotaciji, drugim rečima, ostaće mu ukočena i verovatno nešto kraća od zdrave, sručio je napokon bez uvijanja, obodren spartanskom atmosferom. Meni pada mrak na oči, jedva gutam suze, Momčilo me ohrabrujuće tapka po ramenu: ma, biće sve okej, Mali, videćeš; iz tvoje perspektive hoće, promrmljao sam sebi u bradu.

Možda ga je grizla savest što me nije uzeo zaozbiljno kad su se javili prvi simptomi, ili je nezavisno od toga poželeo da izgradimo nekakav odnos, ne znam kojom pobudom je bio vođen, više nije ni važno, uglavnom, tog leta se odrekao svakodnevnih odlazaka na Adu i proredio večernje partije basketu da bi bio sa mnom. Naše *quality time* – da upotrebim floskulu modernih, prezauzetih roditelja koji odreda ponavljaju po njihovu savest umirujuću rečenicu da s decom provode *kvalitetno* vreme, šta god to značilo – ispočetka nije baš glatko teklo. Malo-pomalo, i

krenulo nam je. Gledali smo filmove, slušali ploče, razmenili bismo po koju o nekoj knjizi, ali uglavnom me je zadirkivao za *ribe*, ko ti je ona s lepim glasom što te stalno zivka, reci joj da dođe, daj da burazer snimi je l' za tebe, pusti me, bre, branio sam se, nisam ja srcelomac kao neki, eee, Mali, s tim je završeno, govorio je, na sedmom nebu od sreće što je pronašao *Miss Right*. Njegova devojka Mirjana, *alias* Mia, kako se svuda zvanično predstavljala, bila je izrazita crnka pravilnih crta, vitka i skladno građena, ali je iz nekog razloga svoje fizičke atribute nepotrebno napadno podvlačila šminkom i garderobom, te je više je ličila na omalanu, *namontiranu* lutku nego na biće od krvi i mesa. Prenemagala se u govoru, i često imala čudan, komično izveštačen izraz lica; prostudiranim pokretom, koji je verovatno uvežbala pred ogledalom, naglo bi zategla čelo, pri čemu bi joj se obrve razmakle u stranu, kapci povukli nagore i iskosili se, a usne razvukle u dozirani, zaleđeni poluosmeh. Izgleda da osim mene niko nije primećivao koliko je u svemu neprirodna. Momčilo je bio zaljubljen do ušiju, a roditelji su zdušno podržavali njihovu vezu, uvereni da je Mirjana dorasla ulozi buduće Savršene Supruge; završavala je farmaciju s prosekom devet, što joj je donelo dodatne bodove kod naše majke, magistra iste struke, bila je iz ugledne kuće, i sva na note. Došla bi u lepršavoj letnjoj haljini, uprkos julskoj vrućini sa senkom na očima i rumenilom nanesenim preko jagodica, i izigravala suštu zabrinutost nad mojim stanjem. Kako si, Đorđe, donela sam ti krempite, setila sam se da ih voliš, cvrkutala je, pozirajući kao da je soba prepuna paparaca željnih da za naslovne strane uslikaju princezu u humanitarnoj poseti. Valjalo je učvrstiti položaj buduće

snajke i *prikazati* se pred porodicom, koja je uglavnom hvalila njenu požrtvovanost dok se ona vrpjela od nestrpljenja da što pre s Momčilom odjezdi na neki žur.

Na jesen je moj brat otišao u vojsku. Labava veza koju smo uspostavili, meni tako važna, naglo se prekinula. Poslao sam mu pismo sročeno u šaljivom tonu, bez pomena briga koje su me morale, nije mi odgovorio, i ja sam se povukao. Mirjana je postala njegov portparol, za nju je imao vremena, očito joj je pisao čitave tomove, sudim po brojnosti i detaljnosti informacija koje nam je prenosila prilikom svojih redovnih *vizita*.

Zima je bila duga, oštra i tmurna, a ja sam čamio u sobi. Po glavi mi se neprestano vrzmalo sve ono čega ću biti lišen u budućnosti. Isprva sam bio strašno pogođen što moram da zaboravim na skijanje i basket, ali čovek je čudna zverka, prilagodi se svakom stanju; dovoljno je da prođe neko vreme da bi progresivno snizio kriterijume u skladu sa okolnostima u kojima se našao. Nisu protekla ni dva meseca, a već sam navek prežalio apstinenciju od bavljenja sportom i prebacio se na brigu o važnim sitnicama; mučilo me je, recimo, da li ću i za busom moći da potrčim a da se ne primeti da sam faličan. Od depresije me je spaslo čitanje. Nezajažljivo sam gutao knjigu za knjigom kao da mi od njih zavisi opstanak. Unekoliko i jeste zavisio. Pružale su mi preko potrebnu utehu da nisam jedini koji je izgubljen, sjeban i sluđen. Da nisam sam. Čak su mi probudile stidljivu nadu da bi od mene mogao ispasti pisac. Gotovo svakodnevno, beležio sam nešto po sveskama. Kratke priče, uglavnom. Dobro, i po neku pesmu, onako – ozbiljnu, mušku, *kavafijevsku*. Nadahnuća sam imao na pretek, bio sam pun zanosa,

misli su mi se rojile, bez muke sam zahvatao celinu neke *briljantne* ideje, još je trebalo da je tačno prenesem na beli list papira, i gotov posò. Ubrzo sam se, međutim, uverio da je pisanje đavolja rabota. Ostavljao sam svoje pokušaje da odleže koju nedelju, pa im se vraćao da ih procenim s distance, i redovno bivao sablažnjen i zabezeknut; ono što sam iščitavao delovalo mi je tuđe, strano i, što je najgore – beznadežno trivijalno u odnosu na *briljantnu* zamisao koju sam imao. Jaz između reči i unutrašnjih doživljaja, trapavih rečenica i bistrine predstava koje sam hteo da u njih prenesem bio je ogroman. Ali nisam se potpuno obehrabrio. Odlučio sam da mrčim hartiju sve dok ne pređem prag valjane artikulacije.

Naum mi je po kratkom postupku osujetio Najizvršnji Sin na svetu. Za vreme prolećnog odsustva iz vojske nabasao je na moja *sočinenija*. Vidi, vidi, pa ti se dao u umetnost, nije loše za početnika, smejao se, jesi namerio da budeš *pjesnik*, pa šta i da jesam, rekao sam otevši mu svesku, opa, bravo, *boemčino*, svaka čast, *poeto*, a ja mislio da se uveliko spremaš da smlatiš godinu u tri poteza kad se vratiš na faks, pa, možda se spremam za drugi prijemni, odgovorio sam zagonetno, kakav prijemni, ne razumem, rekao je još osmehnut, rešio sam da se prebacim na svetsku književnost, jedva sam prevalio preko usana, ne glupiraj se, Mali, uozbiljio se naglo, ti si izuzetan matematičar, vredan, sposoban, nećeš valjda sve to da odbaciš, ne, Momčilo, ja sam običan smetenjak koji želi da nađe svoj put, i njegovo natušteno lice, dosta je bilo zajebavanja, o kakvom putu pričaš, nisi ti peško da pišeš rime, drmni se, čoveče, završavaj studije, matori su sišli s uma zbog tebe, još ovo da im prirediš pa da skroz odlepe, znači njima je

teže nego meni, rekao sam kosnut do srži, *oni* više pate od mene, još će ispasti da sam se namerno razboleo, e, ne lupetaj, bre, pretvorio si se u pravu *drama queen*, dobro, noga će ti ostati ukočena, jaka stvar, zar je ta sitnica razlog da sebi sjebeš život.

U septembru sam pokorno sedeo na Matematičkom, a Momčilo je upisao magistraturu i objavio da se uskoro ženi. Diplomirao sam iste godine kada je moj brat, već doktor nauka, dobio sina.

Deteta su se odrekli odmah. Od lekara smo naknadno saznali da je Mirjana histerično vrištala, nosite ga, za mene ne postoji, nije moj, kad su joj rekli da je rođen s Daunovim sindromom; jedva su je smirili konjskom dozom sedativa. Momčilu je omogućeno da čitav dan provede kraj nje. Šta god da su razgovarali, kakav god da je bio njegov ili njen stav, do rešenja su došli zajednički. U potpunosti je podržao svoju ženu. Ni on nije pristao da vidi sina. Potpisali su neke papire i Mirjana je posle nekoliko dana izašla iz porodilišta.

3

Okupljeni u dnevnoj sobi, čekamo da se moj brat pojavi. U sedam uveče ušao je u stan. Čale ustaje, grli ga bez reči i dugo tapše po ramenu. Majka tuli u maramicu, grize usne, kakva nesreća, kakva nesreća, ponavlja bez prestanka kao omađijana, jednom i ona slomljena. Momčilo se oslobađa očevog zagrljaja, nakašlja se, i saopštava nam Mirjaninu i svoju odluku. Otac, turobnog izraza, pepeljastog lica, najednom ostario za deset godina, ćutke klima glavom zureći u pod, sine moj, neka ste, najbolje je tako, kaže majka sa neskrivenim olakšanjem, mladi ste, život je pred vama, ne treba vam taj teret, a ja, užasnut, šta pričaš, mama, kako možeš, Momčilo, kako Mirjana može, šta *ti* znaš, balavče, okreće se meni, slomljen i besan u isti mah, nesvikao na poraze, kome si *ti* našao da sudiš, kaže i udara mi šamar iz zaleta. Čale ne podiže pogled, majka sedi ukočeno, studen koja se poputinja spustila na nas razbija Momčilov napukli glas, nisam hteo, Mali, izvini.

Nije me zbolelo što me je ošamario – bilo mi je jasno da mu se ruka mahinalno otkočila kao kad je refleksno

podignemo da se odbranimo od kamena koji leti na nas – nego sam osetio gađenje. Pred očima mi se krunio Najizvrsniji Sin, obožavani Stariji Brat, razgrađivao se poput osušene skulpture od peska, neverovatnom brzinom, od glave do nogu koje su još stajale na pijedestalu. Izvini se detetu koje ste ostavili u bolnici kao škart, rekao sam, izletevši istog trenutka iz sobe. Ostavio sam ih u grobnoj tišini pod kojom je *accident* s Momčilovim sinom zauvek bio sahranjen.

U proleće naredne godine moj brat i snaha iselili su se u Ameriku, zaposlili u vrhunskim kompanijama i nedugo zatim počeli da se uspinju na društvenoj lestvici. Momčilo se redovno javljao starima, bombardujući ih sve lepšom od lepše vesti – unapređenje, još veća plata, stan na Aper ist sajdu, letovanje na Karibima, skijanje u Aspenu, vikendi na jahti kod prijatelja, pretplata za Metropolitan; do tančina ispunjen *American Dream*. Kako je vreme odmicalo, bilo je očito da se u rizik pravljenja dece neće upuštati. Nema sumnje da su se podvrgli genetskom ispitivanju, ne bi oni više stvar prepustili pukom slučaju ili sreći; da li su upozoreni da se hromozomska anomalija može ponovo dogoditi, i da li je baš to bilo u pitanju, ne znam tačno, brat mi se sigurno ne bi poverio i da smo imali prilike da razgovaramo, a nismo. Nikada nije *mene* nazvao. Čuli smo se uglavnom kad bih slučajno podigao slušalicu umesto oca, koji je pozive čekao načuljenih ušiju kao kuće i skakao na prvi zvuk telefona, kopneći od tuge.

Olovno ćutanje o onome što ih je najviše tištalo pritiskalo ga je kao i majku, uprkos veselim komentarima, po povratku iz prvog i jedinog boravka u gostima u Njujorku, jer kasnije su već oboleli, dugo putovanje se odlagalo i na kraju se nikad nije ni ostvarilo. Okupili su prijatelje, pokazivali im fotografije, otac se smešio kao da je zadovoljan, presrećan, dodajući im slike drhtavom rukom, evo nas ispred Empajer stejt bildinga, vidite kako lepo izgledaju, ovde smo ispred njihove zgrade, ovo je pogled iz dnevne sobe, evo nas na izletu, a okovratnik košulje mu veći za broj koliko je smršao. Pričali su uglas, nabrajajući Momčilove i Mirjanine uspehe, ne ostavljajući prostora da neko postavi *ono* pitanje.

Zato su se okomili na mene. Sviđa mi se tvoja Milica, nema je u poslednje vreme, je l' ti nešto kriješ od nas, misliš li s njom ozbiljno, Mali, vreme je za ženidbu, šta kažeš, upinjao se čale da postigne bliskost kakvu je bez truda, sasvim spontano, ostvarivao s Momčilom. Pa da i mi dočekamo, dodavala bi majka s uzdahom, nikada ne dovršavajući misao, eh, ova odmah brza, što su ti žene, namigivao bi mi otac lažno saučesnički. Neizgovorena reč sedela je s nama u vrhu stola, na počasnom mestu, i kezila nam se u lice. Za vreme tih usiljenih ručkova – Momčilova stolica prazna, pokopane njihove nade da će im podariti Najpametnije Unuča na svetu, pa daj šta daš, makar od mene – stomak mi se stezao u kamen. Ustajao bih, bežao iz kuće, dovoljno sam se poslužio, mama, ne brini, neću kolač, hvala ti, žurim, imam obaveze.

Radio sam kao profesor u gimnaziji, i živeo u stanu pokojne tetke usedelice, kod parkića poviše Zelenog venca. Znao sam da me je volela, bio sam joj po mnogo čemu

blizak, najpre po nedostatku ambicije, pa ipak sam se iznenadio što ga je testamentom ostavila meni. Verovatno je mislila: hajde da zbrinem onog klipetu od koga ništa *jerotijevičevsko* neće ispasti, kao što, na kraju krajeva, ni od nje nije, zbog čega je povremeno trpela pridike svog brata da je proćerdala život. E, moj bato, uzdisala je, čoveku se na rođenju zalomi *ceduljče*, zato se jednima sva vrata otvaraju i pre nego što su se kvake dohvatili, a drugima se svaka zalupe pred nosom, i svaku mrvu sreće krvavo plate, meni je dopala loša, i ja to ničim ne mogu da popravim, kakva cedulja, kakvi bakračići, planuo bi otac iznervirano dok bismo se Momčilo i ja prigušeno kikotaletki tetkinoj prostodušnosti, nije *mene* nikakva cedulja dovde dovela, nastavljao bi ponosno, nego rad i upornost, a kol'ko trutova i neradnika preko hleba dobijaju i pogaču, pokušala bi da mu protivreči, šta me se tiču šalabajzeri i raznorazni klokotristi, otresao se on, mogla si se i ti okrenuti naući, eto tu prevarantima nema mesta, trebalo je da sebi postaviš prave ciljeve, nije baš tako, bato, odvrćala mu je meko, trudila sam se i ja, imala sam ciljeve, ali ni onaj osnovni nisam uspela da ostvarim, znaš i sam kako je bilo s mojom udajom, počela bi, ama šta si se uhvatila te udaje i decenijama oplakuješ što te je onaj šonja ostavio, da nisi za njim kukumavćila, našla bi drugog i kraj, ne razumeš ti to, bato, dabome da ne razumem kad pričaš gluposti, presekao bi on dalju diskusiju. Možda je njena poslednja volja predstavljala malu osvetu bratu, time što je njegovog voljenog Momčila, Zvaničnog Prestolonaslednika Loze, lišila makar onog što joj je lično pripadalo.

Nastava, privatni časovi na kojima sam dobro zarađivao, izlasci s prijateljima, partije preferansa uz pivo,

dve duže i popriličan broj prolaznih veza, na to se svodio moj neinteresantni život. Zašto ne upišeš magistraturu da nastaviš karijeru na Univerzitetu, toliki nesposobnjakovići pozauzimali mesta, dok ti tračiš talenat, namerno se uništavaš *nama u inat*, govorila mi je majka stisnutih usna, nepomirena sa mojom osrednjošću, pusti ga, Daro, svaki je posao častan, umešao bi se otac, navodno mi držeći stranu, uplašen da ću prestati da dolazim, prekinuti svaki kontakt, a svet, a priče, ne dao bog da Beograd počne da ispira usta nama. Uostalom, brižno sam bdeo nad njima, nabavljao lekove, išao na pijacu i u nabavke, razvio ih po lekarima, jednom dnevno telefonirao da se uverim je li sve u redu; kao i svi stari ljudi, bojali su se da ostanu bez oslonca. Ne interesuje me asistentsko mesto, uzvraćao bih mirno, zgađen očevom lažnom podrškom, nikome ne teram inat, mama, sasvim mi je dobro ovako, prihvatite već jednom da nisam Momčilova replika, i otac, ugaslih očiju, pobogu, Mali, ti si sjajan momak, ne pravimo nikakva poređenja, kako ti tako nešto pada na pamet.

Devedesetih se Momčilo zaposlio u *Epl kompjuteru*, preselili su se u Kaliforniju, Jugoslavija se raspala, a roditelji su nam umrli jedno za drugim. Majka se posle očeve smrti naprosto ugasila. U decenijama braka, u zavetrini očevog autoriteta, izgubila je sopstveni identitet i nije ni umela, ni htela da dalje nastavi sama.

Na očevoj sahrani Momčilo i ja smo se videli posle ravno devet godina. Raskrupnjao si se, popunio, sad si ljudina, skoro te ne bih prepoznao, našalio se, pa kad mu je teško da obiđe brata, rekla je majka prekorno, ni rečju mu ne prebacivši što njih dvoje nisu došli u zemlju za sve to vreme, čak ni kod brata se ne ide *nepozvan*, nisam odoleo

da joj odgovorim. Momčilo se napravio da nije čuo opasku, Mirjana me je postrelila pogledom, prišla, okrnula me usnama po obrazu, primi moje saučešće, promrmljala je i brzo se odmakla. Nosila je cipele na visoku štiklu i crnu haljinu ukrojenu uz telo u milimetar; iskoristila je priliku da posle dugog odsustvovanja Beogradu pod nos poturi svoj besprekoran fizički izgled. Nije otišla u krajnost da nabaci crni veo preko lica poput Džeki Kenedi, ali slobodno je mogla konkurisati za Najdostojanstveniju Ucveljenu Snahu u povesti. Onaj čudni pokret kojim je zatezala čelo i obrve prešao joj je u naviku; zbog te grimase koju više nije skidala s lica ličila je na prepariranu pticu. Ljubav između nje i Momčila i dalje je bila čvrsta kao stena. Ili je to bila krivica saučesnika, vezivno tkivo jače i od ljubavi? Prsti su im stalno bili isprepleteni, osim kada bi jeli, glava na njegovom ramenu, njeno maženje u govoru, još neprikladnije starosnom dobu, dovedeno do karikature; dodaj mi malo vode, dušo, nije mi dobro, obratila bi mu se glumeći da je na izmaku snaga, tobože ožalošćena preko svake mere, više od nas dvojice, hladno mi je, dušo, kazala bi, i on je skakao da je ogrne, molim te, donesi mi neseser iz sobe, i moj brat je uslužno ustajao i dodavao joj ga, i prinosio joj, i donosio i odnosio šta god da je zatražila, maltene ju je svojeručno hranio i pojiio.

Isto se ponovilo kad smo sahranjivali majku, uz jedan dodatni momenat. U kolima, pri povratku s groblja, Momčilo je zapodenuo razgovor o deobi imovine. Siguran sam da je to uradio pod Mirjaninim uticajem. Tvrdnju ne mogu potkrepiti dokazima, svejedno, stavljam ruku u vatru da je ona odlučila da mi napakosti. Do besvesti ju je iritiralo što nikad nisam podlegao njenom nazovišarmu

i lažnoj ljubaznosti, a do belog usijanja dovela ju je moja reakcija na odluku da odbace dete; nema sumnje da joj je Momčilo ispričavao šta sam mu rekao, jer u kratkom razdoblju između njenog porođaja i odlaska u Ameriku nije uspevala da skrije netrpeljivost, i kad bi nam se oči slučajno srele, iz njenih su izbijali mržnja i prezir. Dugo je čekala da mi se osveti, a pošto su u njenoj proračunatoj glavi pare predstavljale cilj i svrhu postojanja, smislila je da me *ošine po džepu*; uzeće šta im pripada, neka im ne treba, neka je taj novac za njih *sića*, neće ga, vala, dati meni ni po koju cenu. Mia i ja se vraćamo u nedelju, trebalo bi dotad da se dogovorimo, ne znam šta si ti mislio, Mali, hoćeš li da otkupiš svoj *deo*, naglasio je, pa da ostaneš u stanu, ne, uzvratilo sam kao iz topa, e, onda već sutra moram da skoknem do Peđe, ovlastiću ga da me zastupa u postupku, rekao je s olakšanjem – valjda je strepeo da ću nešto više zahtevati, jer sam *doslužio* roditelje – i onda smo začuli *gospođin* plačni, slomljeno-uvređeni *glasić* otpozadi, dušo, molim te, tek smo sahranili mamu, a ti o stanu, opomenula ga je, u pravu si, maco, rekao je skrušeno, oprosti. *Njoj* se izvinio. Ne meni.

Poslednjeg dana njihovog sedmodnevnog boravka, u jednom od retkih trenutaka kad Mirjana nije bila zalepljena za njega kao taksena marka, ponudio mi je da pošalje garanciju ukoliko se odlučim da izađem iz zemlje. Mlad si, još nije kasno da napraviš čudo u Americi, kazao je, verovao ili ne, ja sam i ovako sasvim zadovoljan, odgovorio sam. Na tome se završilo.

Stan je ubrzo prodat, novac podeljen na ravne časti, a ja sam dugo izbegavao da prođem našom ulicom. Kad sam prvi put rešio da je ne zaobiđem, nesvesno sam ubrzao

korak malo pre nego što ću mimoići zgradu broj 44. Odmakavši dobrih deset metara, nisam odoleo, osvrnuo sam se i zagledao u prvi sprat. Novi stanari zamenili su solidnu, starinsku drvenariju bleštavobelim plastičnim prozorskim okvirima. Kroz prozirne zavese sa zlatastim dezenom spazio sam da su u dnevnoj sobi okačili ogroman crni kristalni luster. Pomislio sam kako bi majka, gadljivo nabravši nos, prezrivo promrsila: oh, Bože, kakva prostota, kakvi skorojevići. Zavukao sam ruke dublje u džepove i produžio nizbrdo.

5

Čudo nisam napravio, već mi se dogodilo na venčanju mog dobrog prijatelja.

Na Vesnin i Nikolin svadbeni žur pošao sam spreman na to da ću, kao jedini još neoženjen iz našeg društva, biti počašćen porcijom pošalica o matorom, izbirljivom momku kome je davno *prošao voz*. Kada sam oko deset sati stigao, veselje je bilo na vrhuncu; od buke niko nije čuo da zvonim, pa sam ušao sam. Pogledom sam potražio domaćine i spazio ih u igračkom zanosu uz *Johnny B. Goode*; prašili su skoro pa kao Čak Beri gitaru, i ne bi primetili da je u sobu uletela lokomotiva, nekmoli zakasneli gost. Pozdravio sam se s nekolicinom pajtosa i *iskusno* krenuo ka kuhinji gde je, po pravilu, najbolje zezanje.

– O, evo i tebe najzad – kucnula me je po leđima Vesna.
– Daj, molim te, naspi jednu čašu crnog za ovo moje čeljade – kazala je još zadihana od plesa.

Okrenuo sam se i namah potonuo u plavetnilo očiju *bluer than robbin's eggs*, da se poslužim opisom Džoan

Baez. Njihova vlasnica stajala je kraj novopečene mlade. Odevena u haljinu bez rukava jednostavnog kroja, za nijansu mršavija nego što bi joj po mom ukusu pristajalo, sva u osmehu, delovala je kao da uvrh glave ima dvadeset godina. Nisu me privlačile devojke znatno mlađe od mene, na njih gotovo da nisam obraćao pažnju, osmotrio bih ih tek koliko s estetske tačke, bez zadnjih namera, ali u ovoj je bilo nečeg što me je namah opčinilo. Jedva sam se pribrao da čestitam Vesni, utom se pojavio i Nidža, pali su poljupci, i najbolje želje za srećan život, sve sam obavio kako valja, okupan plavetnilom očiju koje su poput reflektora bile uperene u mene. Jedva sam čekao da završimo s ritualom da mi nepoznato *čeljade* ne bi nekud umaklo.

– E, da te upoznam s Dunjom – napokon se dosetila Vesna.

Uz pokroviteljske osmehe, domaćini su nas ostavili nasamo. Je l' nosiš još nekome, upitao sam je, lativši se da joj nalijem vino, ne, odvratila je. Ohrabren odgovorom iz koga sam optimistički zaključio da je došla bez pratio-ca, nisam ispuštao čašu iz ruke. Poneću ti je ja, ponudio sam, eno malo praznog prostora, mahnuo sam rukom u tom pravcu. Nije me odbila uz izvinjenje da je neki dasa čeka u drugoj sobi. Spretnim manevrom provukla se do slobodnog kutka između stola s hranom i odškrinutih vrata terase, gde smo ostali skoro do njenog odlaska. U, savršena pozicija, nisam baš raspoložena za neko naročito druženje večeras, rekla je, potvrdivši moju pretpostavku da je *single*, bar te večeri, a dobro je i da smo blizu poslužnja, nastavila je, neće upasti u oči koliko klopamo. Složio sam se, mada nisam mogao ni mrvicu da progutam od uzrujanosti koja me je kraj nje spopala i osušila mi ždrelo.

Velika sam proždrljivica, ne bih rekao, odmerio sam je, vetar može da te oduva, uverićeš se da jesam, nego takav mi je metabolizam, bogu hvala, jer bih u protivnom bila kao bure. Nema ona ni dvadeset, pomislio sam, nisam valjda počeo da se palim na Lolite. Ako, deca treba da jedu, da brže porastu, našalio sam se, volela bih da imam koji centimetar više, ali ništa od toga, već mi je dvadeset osma, gotovo je s mojim razvojem, zezaš me da toliko imaš, rekao sam, ne, odvratila je, e, laknulo mi je, priznao sam, u kom smislu, upitala je, da ne ispadne da se štekam po uglovima s maloletnicama, rekao sam i ona se zasmejala. Kliznuli smo u razgovor kao da se dugo poznajemo. Čavrljala je neusiljeno između dva zalogaja, možda mal-kice previše i prebrzo, ali svaka priča joj je imala poentu, i savršen komički tajming, što je redak dar.

– Šta kažeš na to da se uvalimo u neku fotelju – predložio sam posle dobra dva sata stajanja.

– Joj, pa ti se žrtvovao čekajući da se ja najedem. Haj'mo – prihvatila je.

Pošao sam za njom, pokušavajući da je što bolje osmotrim s leđa. Zbog gužve mi je bila preblizu da bih je *skenirao* od glave do pete. Kad smo seli, prekrstila je noge i napokon sam ih nesmetano sagledao u svoj njihovoj lepoti. Graciozno tanki članci komotno bi stali u obruč mog kažiprsta i palca, listovi dugi i izduženi, i kao vrhunac – kolena. *The knees*, što bi rekli Englezi. Prizor sam posmatrao s pomešanim osećanjima divljenja i potište-nosti. Posedovala je sve kvalitete fino spakovane poput onih proizvoda koje reklamiraju sloganom *tri u jedan*, s tim što je ona bila pet, možda i deset u jedan, u svakom slučaju imala ih je toliko da je bila iznad moje lige. Gde si

odlutaó, upitala me je, nigde, stoprocentno sam prisutan, odvratio sam. Ma, dođavola s ligom, devojka je tu, mogla je promeniti društvo da je htela, šta me košta da pokušam, predložiću joj da se vidimo negde na miru, odlučio sam.

– Moram uskoro da idem – rekla je u istom trenutku, pogledavši u sat na ruci.

– Zašto? Tek je pola dva.

– Sutra imam mnogo obaveza.

– Nedeljom?

– Posebno nedeljom. Jedva čekam vikende da se na miru posvetim ćerki.

Uvek me razveseli zaprepašćeni izraz protivničkog golmana kad iz nemoguće situacije lopta zukne pored njega kao tane pre nego što i *pokuša* da odbrani. Sad sam ja bio u nezavidnoj ulozi nesrećnika koji obešene vilice s nevericom zuri u prokleti *balun* zariven u mrežu. Koliko ima godina, usilio sam se da je upitam pošto sam pripalio, iako me ni najmanje nije interesovalo, pitao sam je reda radi, osetivši kako nestaje prisnost koju smo spontano uspostavili. Uskoro puni četiri, odgovorila je. Pa lepo, izvalio sam ne znajući šta drugo da kažem, stegnut od treme da će podleći nagonu, široko rasprostranjenom kod roditelja, da sagovornika zaspu bezbrojnim anegdotama o svom detetu koje su, uzgred budi rečeno, samo njima interesantne. Na moje olakšanje, raznežena tirada je izostala. Bar toga me je poštedela. Nastalu pauzu prekinula je rekavši kako joj je drago zbog Vesne. Misli da će Nikola biti dobar suprug, rekla je. Očiju prikovanih na žar cigarete, odvratio sam da se po mom mišljenju u *ženidbeno-udadbene* poduhvate, *sada* i *ovde*, upuštaju ili preterani optimisti ili glupaci. Mora da je bila iznenađena naglom

promenom tona. Znači da ih smatraš optimistima, zar ne, upitala je, svakako, rekao sam, zverajući uokolo kao da više nisam preterano zainteresovan za razgovor, što nikako nije bio slučaj, pričao bih s njom do sutra, i do prekосуtra, i do večnosti, da nije iskrsla ta kćerka. Zaleteo si se pred rudu, matori, sevнула mi je podrugljiva misao, *čeljade* je udato, a ti si poverovao da je moguće...

Nešto teško obrušilo se u meni, sručilo mi se u stomak, neko gorko razočaranje zbog kojeg mi je bilo nemoguće da je više pogledam u oči. Kad smo već kod braka, gde je tvoja jača polovina večeras, upitao sam, nemam je, odvrtila je, brzo zatreptavši kao da joj smeta dim iz moje cigarete. Obzirno sam je prebacio u drugu ruku. Izvini ako sam bio indiskretan, rekao sam, ne, nikako, odvrtila je, i začutala. Bilo mi je glupo da je dalje ispitujem. Napravio sam grimasu kao da gušim zevanje, mora da sam stvarno odrtaveo kad mi je već postalo smorno, prokomentarisao sam uz lažni osmeh izvinjenja. Da odigramo jednu pre nego što pođem, da se malo razmrdaš, iznebuha je predložila, milo se osmehnuvši. Dotukla me je svojom velikodušnošću. Koja bi devojka na njenom mestu odlučila da ljupkošću pobedi iznenadnu nabusitost nekog levaka koga je tek upoznala? Neprijatno mi je da odbijem poziv od tako lepe dame, ali nisam prikladan partner, rekao sam, teatralno se lupnuvši nekoliko puta po nozi pokretom koji koriste ponosni vlasnici dobrog konja kad ga izvedu na *prikazivanje*, pa ga blago pljeskaju po vratu. Verovatno si već primetila da mi je ukočena, dodao sam, ne, nisam, odvrtila je, poznao sam joj po očima da je iskrena, jesi li se povredio, preležao sam tuberkulozni artritis i trajno mi je onesposobljena, namerno sam joj podneo detaljan

izveštaj; u zamenu za propušteni ples, mogu da se *odguckam* po još pića ako si raspoložena, ponudio sam, ne, hvala, odbila je odmerivši me iskosa.

Stvarno ne znam šta me je spopalo. Slično sam se poneo kada sam dobio prvu korpu od petnaestogodišnje šmizle, vršnjakinje iz razreda u koju sam bio silno zaljubljen. Mesecima mi je slala nedvosmislene signale da se s njom zbiva isto i da će nam se *usne spojiti* čim od mene čuje *dve čarobne reči*. Jedne kasnooktobarske noći namamila me je da se otvoreno izjasnim. Vraćali smo se odnekud po kijametu; scena se odigrala kod Bogoslovije. Procenivši da je kucnuo pravi čas – bili smo prisno priprijeti pod istim kišobranom – stidljivo sam izgovorio ono što je očekivala. S jedva prikrivenim trijumfom mala vrtirepka je najednom okrenula ploču zacivlevši namešteno žalobnim glasom, jao, kako si me zbunio, ti si moj najbolji drug, rekla je, i želim tako da ostane, nemoj se ljutiti. Bez reči sam je ostavio samu pod kišobranom. Ošinut bolnim saznanjem da sam dozvolio da me navuče kao magarca, pa bez milosti nasanka, sišao sam na kolovoz i brzim hodom zaždio tik uz ivičnjak, namerno ugazivši u potočić koji mi je dopirao do gležnjeva. Do dana današnjeg ne umem da objasnim zašto sam to uradio; verovatno sam hteo da se kaznim zbog gluposti praveći još veću budalu od sebe. Đorđe, molim te dođi, udariće te neki auto, nemoj da si takav, dozivala me je s trotoara, ponosna što je u jednom zatreskanom klipanu izazvala pravi lom, pusti me, ostavi me na miru, vikao sam na nju mokar do gole kože, sladostrasno predan mazohističkom činu. Trebalo mi je vremena da se od poniženja oporavim i odvažim se da pridem drugoj. Kako se to kaže – ljubav mi je bila

uzvrćena, premda ne u kompletu sa seksom o kome sam danonoćno fantazirao, zadovoljavajući pohotu čestim masturbacijama. Sledeća devojka, tek godinu dana starija od mene, pristala je na *potpuni čin*, blagoslovena bila, i od časa kada sam se osvedočio da se seksualno zadovoljstvo ne da ni sa čim uporediti, čitav kosmos počeo je da mi se vrti oko potrebe da ga što češće postížem. Ljiljanina korpa i moj blam pali su u zaborav. Sve do bolesti. Posle nje, ništa nije bilo isto. Ja nisam bio isti. U trajno izmenjenim okolnostima, imajući na umu telesnu manu kao konstantu s kojom sam morao da računam, nevesela početnička epizoda ponovo je isplivala na površinu kao važan podsetnik. Da mi se ne bi ponovila, zauzeo sam predostrožni gard. Prema ženama sam se držao s izvesnom dozom rezervisanosti, uostalom prema svima, ali je distanciran stav – u mom slučaju se radilo o iznudici, ne svesnoj taktici – na suprotni pol delovao poput izazova; ženama su zbog nečeg privlačni tipovi koji ne padnu odmah na njihove čari, štaviše, posebno su motivisane da slome otpor mrgudnih, pomalo zajedljivih muških *lica*, pod uslovom da im se takav primerak imalo dopadne, te se nisam žalio na kvantitet veza. Što se kvaliteta tiče, nisam ni težio da pronađem svoju *soulmate*; ako tako šta i postoji, uveren sam da u najkraćem roku uništi seksualnu tenziju između partnera. Veze su mi se manje-više svodile na fizičku strast. Kada bi se istrošila, raskidao sam, ne zavladeći devojke. Nijednu nisam prevario. Prema svakoj sam bio korektan, od početka im stavljajući do znanja da nisam romantičan tip, da ne hrlim u brak, i nemam potrebu da za sobom ostavim trajni genetski zapis u vidu potomaka. Znale su s kim se upuštaju i šta mogu da očekuju. Valjda

su zato, čim bi malo zalečile sujetu, ostajale u suštinski dobrim odnosima sa mnom. *Suma summarum*, emotivni život mi nije obilovao ni vrtoglavim ushićenjima, ni bolnim padovima i velikim razočaranjima.

Dunja mi nije dala korpu – uostalom tek sam počeo da je muvam, mada mi se činilo da početak obećava, tako je izgledalo sve do preokreta – a sve i da jeste, da se nisam povukao ja, nego ona, svakako mi nije priličilo da, dve decenije iskusniji, opet gacam po potočiću. Metaforično, naravno. Ovog puta, kažnjavao sam sebe zbog nesvojestvenog mi zaletanja. Odjednom mi se sve nepodnošljivo smučilo, postalo mi je tesno u sobi i u samom sebi, i baš tad nam je prišao Nikola, ozaren, srećan, nešto nam je rekao, nemam pojma šta, Dunja je odmahнула glavom, prebacila kaišić tašne na rame i ustala. Okrenula se k meni kao da očekuje da nekako zaokružimo večer, na šta sam joj tek mahnuo, i dobacio – čao. Osmehnula se, učinilo mi se sažaljivo-prezrivo, ili se tek osmehnula, možda i setno, više me nije bilo briga, i otišla. Kako mi se izgubila iz vidokruga, bacio sam se na piće ne bih li njime ispunio prazninu koja se u meni stvorila.

Sutradan sam se probudio oko podneva, i dalje šupalj. Dunja, proletelo mi je kroz glavu; to je. Jebiga, promrmljao sam, prevrnuo se na bok, zavukao se pod čaršav i odvalio još sat dremke. Nije mi bilo bolje ni posle drugog buđenja. Bezvoljno sam ustao, skuvaio kafu i uzeo da pročitam jučerašnje novine. U donjem delu naslovne strane stajao je krupan naslov: *Srpski odbrambeni pas*.

„Srpski odbrambeni pas – skraćeno SOP, rekonstruisani je pas iz doba srpske srednjovekovne države. Poslednji autentični primerci izumrli su usled nebrige prema